

KATALONIJA I PRAVO NA NEOVISNOST

Dobrota, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Polytechnic of Šibenik / Veleučilište u Šibeniku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:143:991372>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2020-10-28**

Repository / Repozitorij:

[VUS REPOSITORY - Repozitorij završnih radova
Veleučilišta u Šibeniku](#)

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
UPRAVNI STUDIJ
PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ UPRAVNI
STUDIJ

Petra Dobrota

KATALONIJA I PRAVO NA NEOVISNOST

Završni rad

Šibenik, 2018. god.

VELEUČILIŠTE U ŠIBENIKU
UPRAVNI STUDIJ
PREDDIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ UPRAVNI
STUDIJ

KATALONIJA I PRAVO NA NEOVISNOST

Završni rad

Kolegij: Osnove međunarodnog prava

Mentor: dr. sc. Ljubo Runjić

Studentica: Petra Dobrota

Matični broj studenta: 0018136125

Šibenik, 2018. god.

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	1
2. OSNOVNE KARAKTERISTIKE I RAZVOJ KONCEPTA SUVERENITETA.....	2
2.1. Tradicionalno poimanje koncepta suvereniteta.....	2
2.2. Država i suverenitet u promjeni.....	4
2.3. Samoodređenje i prikazivanje suvereniteta.....	6
2.4. Teritorijalna suverenost države.....	8
2.5. Pravo na neovisnost (suverenost) i međunarodno pravo.....	11
3. NORME MEĐUNARODNOG PRAVA O SAMOOPREDJELJENJU.....	14
3.1. Deklaracija o načelima međunarodnog prava o prijateljstvu odnosa i suradnje država.....	14
3.2. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima.....	15
3.3. Završni akt Europske konferencije o sigurnosti i suradnji iz 1975. godine.....	16
4. PITANJE BASKIJSKE NEOVISNOSTI.....	19
5. PRAVO KATALONIJE NA NEOVISNOST.....	21
5.1. Jednostrano proglašenje neovisnosti.....	23
5.2. Članstvo u međunarodnim organizacijama.....	25
6. ZAKLJUČAK.....	27
POPIS LITERATURE	
POPIS KRATICA	

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Veleučilište u Šibeniku

Završni rad

Upravni odjel

Preddiplomski stručni studij Upravni studij

KATALONIJA I PRAVO NA NEOVISNOST

Petra Dobrota

Sažetak rada:

Suverenost je eminentno pravni pojam, ključni pojam pravne teorije, koji precizira smisao države kao vlasti, odnosno institucionaliziranoga zakonskog sustava. Pojam suverenosti označuje transepohalni projekt preobrazbe moći u vlast posredstvom prava, podvrgavajući je zakonima. Problem nastanka moderne države može se stoga shvatiti kao problem formiranja i konačnog prihvaćanja pojma suverenosti. To prihvaćanje podrazumijeva priznanje da u svakoj neovisnoj, nacionalno političkoj zajednici postoji jedinstvena najviša vlast koja je i utemeljena na pravu i stvara pravo te je kohezivni element cjeline zajednice. Najvažnija oznaka suverene vlasti je zakonodavna funkcija, čime je precizirano područje važenja suverenosti. To je pravno područje, oblasti pozitivnog zakona, jer je zakon suverena zapovijed. Premda je nositelj zakonodavne vlasti legibus solutus, to nipošto ne znači da je njegova vlast proizvoljna i neograničena, jer bi to proturječilo samom pojmu suverenosti kao zakonite vlasti. Pritom suverenost podrazumijeva slobodnog državljanina, osiguravajući formalnu jednakost svima koji su joj podvrgnuti, bez obzira na sve socijalne razlike.

(31 stranica / 0 slike / 0 tablica / 5 literaturnih navoda / jezik izvornika: hrvatski)

Rad je pohranjen u: knjižnici veleučilišta u Šibeniku

Ključne riječi: suverenitet, neovisnost, Katalonija

Mentor: dr. sc. Ljubo Runjić

Rad je prihvaćen za obranu: 2.svibnja 2018. godine

BASIC DOCUMENTATION CARD

Polytechnic of Šibenik

Final paper

Department of Administration

Professional Undergraduate Studies of Administration

KATALONIJA I PRAVO NA NEOVISNOST

Petra Dobrota

Abstract:

Sovereignty is an eminent legal term, the key term of legal theory, which defines the meaning of the state as a power, or an institutionalized legal system. The notion of sovereignty signifies a transepochal project of transformation of power into power by means of rights, subject to the laws. The problem of the emergence of a modern state can therefore be understood as the problem of forming and finally accepting the notion of sovereignty. This acceptance implies a recognition that in each independent, national political community there is a single highest authority that is founded on the laws, creates the laws and serves as a cohesive element of the whole community. The most important symbol of the sovereign power is its legislative function, thus specifying the area of validity of sovereignty. This is a legal area, the area of a positive law, because the law is a sovereign rule. Although *legibus solutus* is the legitimate legislator, it does not mean that his authority is arbitrary and unlimited, since it would contradict the notion of sovereignty as a legitimate authority. By virtue of sovereignty, it implies that all citizens are free and formally equal, regardless of their social differences.

(31 pages / 0 figures / 0 tables / 5 references / original in Croatian language)

Paper deposited in: The library of the Polytechnic in Sibenik

Keywords: sovereignty, novelty, Catalonia

Supervisor: dr. sc. Ljubo Runjić

Paper accepted: May 2. 2018.

1. UVOD

U ovom diplomskom radu na temu *Suverenitet i pravo na neovisnost Katalonije* objasniti će se što je suverenitet te tradicionalno poimanje koncepta suvereniteta. Također objasniti će se odnos države i suvereniteta u promjeni te samoodređenje i prikazivanje suvereniteta. U nastavku rada objasniti će se norme međunarodnog prava o samoopredjeljenju, a to su: Deklaracija o načelima međunarodnog prava o prijateljstvu odnosa i suradnje država, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima te Završni akt Europske konferencije o sigurnosti i suradnji iz 1975. godine. U sljedećoj cjelini objasniti će se pitanje basijske neovisnosti. Baskija ili Katalonija je nacionalnost, ali je samo Španjolska nacija kaže španjolski Ustav iz 1978. godine. Ustav se temelji na neraskidivom zajedništvu španjolske nacije, zajedničkoj i neodvojivoj domovini svih Španjolaca, te prepoznaje i garantira pravo autonomije regija od kojih je sastavljen i solidarnost među njima. Navedeni Ustav nije odobren od strane Baskijaca (11.3% je glasalo protiv njega, a čak 40% je predalo nevažeći listić). Na kraju rada objasni će se kako i sama tema kaže pravo na neovisnost Katalonije, jednostrano proglašenje neovisnosti te članstvo Katalonije u međunarodnim organizacijama. U slučaju Katalonije, mogli bismo razgovarati o definiranom teritoriju, stanovništvu koje, međutim još nije isključilo autonomiju, ali je sigurno nemoguće dokazati poštivanje kriterija vlastitih djelotvornih ovlasti na svom području, budući da to jasno provodi vlada Španjolske. Također, do danas, nijedna zemlja još nije priznala Kataloniju. Iako velik broj priznanja može pozdraviti nedostatak ispunjenja svih uvjeta za državnost, to nikada ne može promijeniti potencijal nezakonita odcjepljenja od zakonodavstva. S obzirom na neispunjavanje temeljnih pretpostavki i odsutnosti međunarodnog priznanja, Katalonija nije država prema međunarodnom pravu.

2. OSNOVNE KARAKTERISTIKE I RAZVOJ KONCEPTA SUVERENITETA

Suverenitet je jedan od kontroverznijih koncepata te ga je vrlo teško jednoznačno definirati. Generalno se može reći da suverenitet podrazumijeva postojanje apsolutne moći u određenom sustavu, vladavine koju provodi osoba ili tijelo prepoznato kao kompetentno za donošenje odluka i njihovu provedbu te uključuje širok raspon raznih oblika moći, prava i obaveza, od prakticiranja prinude i jurisdikcije nad teritorijem i vlasničkih prava, preko zaštite subjekata od vanjskih utjecaja i slobode od vanjske kontrole do prava na predstavljanje zajednice i prava na prepoznatost od strane drugih suverena.

Podrijetlo, povijest i koncepcija suvereniteta blisko su povezani s naravi, podrijetlom i poviješću države pa je suverenitet, prije svega, bitno svojstvo države i neotuđivo obilježje njezine vlasti.

Mnogi smatraju da su za uspostavu sistema suverenih država kakve danas poznajemo zaslužne dvije revolucionarne povijesne promjene: promjena društvenog uređenja na europskom tlu sa srednjovjekovnog svijeta na moderni međunarodni sustav i promjena međunarodnog poretka nastala uslijed raspada kolonijalnih carstava nakon Drugog svjetskog rata.¹

2.1. Tradicionalno poimanje koncepta suvereniteta

Korijeni modernog značenja suvereniteta povjesno su vezani uz kraj 16. i uz 17. stoljeće, poglavito uz 1648. kad je potpisan Vestfalski mir kojim su velike europske sile okončale Tridesetogodišnji rat i usuglasile se, među ostalim, oko načela suverenosti i međusobnog poštivanja teritorijskog integriteta svake države čime su udareni temelji modernom sustavu nacionalnih država i njihovom djelovanju u okviru međunarodne zajednice.²

¹ Majstorović, A.; Između normativnog i empirijskog: nacionalna sigurnost i suverenitet; *Polemos* 19; 2016; str. 160.

² *Ibid*; str. 161.

U političkoj misli koncept suvereniteta se prvi put značajnije javlja u Šest knjiga o republici (1576.) Jeana Bodina i Levijatanu (1651.) Thomasa Hobbesa. Bodin i Hobbes dijele slične stavove o potrebi za postojanjem nekog oblika vrhovnog autoriteta u kojem su oni ti koji vladaju i oni kojima se vlada integrira u jedinstveno političko tijelo koje je izvor svih zakona i kao takvo je iznad bilo kojeg zakona. Jedini način da se uspostavi sloga među ljudima, koja nije prirodna i potječe od ugovora, jest da prenesu svu svoju moć i snagu na jednog čovjeka ili na jedan skup ljudi koji većinom glasova mogu svesti sve svoje posebne volje na jednu volju.

Tijekom sljedećih stoljeća nagli napredak znanosti i tehnologije dovodi do potrebe za sve većom organizacijom društvenih struktura, što pak pokreće novu dinamiku u distribuciji moći unutar i izvan država. Neki teoretičari zagovaraju ideju ravnoteže moći među državama, što podrazumijeva da u međunarodnoj zajednici nijedna država ne može apsolutno dominirati nad drugima, a koncepcija suvereniteta, zajedno s implikacijama njezine primjene na međunarodne okolnosti, postaje središnjim načelom vanjske politike i međunarodnog ponašanja svih vodećih europskih država. Suverenitet je u ovom kontekstu vezan uz poimanje države Maxa Webera, gdje postoji regulirano administrativno osoblje koje ima legitiman monopol nad kontrolom sredstava nasilja i sposobnost održavanja tog monopola unutar danog teritorija.

Početak 20. stoljeća suverenitet je nakratko doveden u pitanje kad je, tada osnovana, Liga naroda, potaknuta katastrofalnim posljedicama Prvog svjetskog rata zagovarala stav da je nužno ograničiti ili čak ukinuti suverenu nezavisnost pojedinačne države institucionalnim sredstvima, a u krajnjem slučaju i vojnim sankcijama što tadašnjoj modernoj zajednici u zamahu, koja je podrazumijevala veću moć i djelotvornost države, nikako nije odgovaralo pa se ta ideja pokazala neodrživom i neuspješnom. Doktrina suvereniteta, koja se postupno razvijala prethodnih stoljeća, učvrstila je zajednicu između društva i države te se pokazalo neupitnim da će tako i ostati još dugo vremena i da nijedan pravni ili politički sustav ne može funkcionirati ako ne posjeduje prinudni mehanizam s pomoću kojega u krajnjem slučaju može iznuditi pokoravanje odlukama vlasti, da je ta vlast, bila ona spekulativna ili opipljiva, po definiciji država, i da koncepcija suvereniteta ozakonjuje i opravdava njezino djelovanje.³

³ Ibid; str. 161.

U lipnju 1945. osnovani su Ujedinjeni narodi kao međunarodni autoritet u pitanjima mira i sigurnosti, a države su se, potpisavši Povelju UN-a, obvezale poštivati temeljne ciljeve i načela UN-a, među kojima su i načelo suverene jednakosti svih⁴ članica organizacije te načelo o ograničavajućoj moći UN-a kad su u pitanju poslovi koji spadaju u unutrašnju nadležnost države (Povelja Ujedinjenih naroda, 1945). Završetkom Drugog svjetskog rata započinje i razdoblje raspada kolonijalnih carstava, a desetljeća koja slijede obilježena su bitnim promjenama u međunarodnoj zajednici i formiranjem teritorijalno profiliranih država na nacionalnoj razini, čime stoljećima razvijana ideja suvereniteta, koja je donijela revolucionarne promjene u unutar državnim i međunarodnim praksama, doživljava vrhunac.⁵

2.2. Država i suverenitet u promjeni

Pod utjecajem globalnih trendova u drugoj polovici 20. stoljeća, poglavito pred kraj i po završetku hladnog rata, a koji se nastavlja i danas, razvijena je široko rasprostranjena debata o transformaciji države. Struja proizašla iz elitizma u političkoj znanosti i realističkog pristupa međunarodnim odnosima zagovara viđenje koje je orijentirano na državu: države su glavni akteri, one postavljaju uvjete i pravila drugim nedržavnim akterima.

S druge strane, za pluralističku ili liberalističku struju glavni akter je pojedinac pa te struje ističu da posljednjih desetljeća transnacionalni odnosi među pojedincima, grupama i nedržavnim akterima uvelike jačaju i dobivaju na važnosti, što za posljedicu ima eroziju države i državne moći.

Treće viđenje države, koje Sørensen naziva kritičkim, priznaje postojanje sistema suverenih država utemeljenog na teritoriju, populaciji i vladi, ali kao glavnu preokupaciju naglašava koegzistiranje tog sustava s globalnim ekonomskim sustavom koji je utemeljen na kapitalizmu, te uočava da je pozicija države kao izvora moći u odnosu na nedržavne aktere relativna i promjenjiva. Moderna teritorijalna nacionalna država iz sredine 20. stoljeća, koja je nastajala stoljećima, transformirana je, ali je teško sa sigurnošću tvrditi što je zauzelo njezino mjesto.⁶

⁴ Ibid; str. 161.

⁵ Ibid; str. 162.

⁶ Ibid; str. 162.

U skladu s novim oblicima razvoja koncepta države, suvremene političke i pravne teorije se uvelike bave i budućnošću koncepta suvereniteta i pitanjem njegove održivosti. Jedna struja autora smatra da je koncept suvereniteta zastario, fragmentiran, nedosljedan i nepodoban za praćenje trendova nastajanja i porasta novih oblika transnacionalnih obrazaca trgovine, kulture i komunikacije, te razvoja nedržavnih ili postdržavnih aktera pravnog i političkog autoriteta koji te obrasce adekvatno reguliraju pri čemu osporavaju važnost suvereniteta.

Tvrđi se i da je pojam suvereniteta, koji je duboko ukorijenjen u koncepciju moderne države, blisko povezan s nekim manje prihvatljivim praksama sistema država poput legitimiranja nasilja, inzistiranja na monolitnom i isključivom poretku te dovođenju pojedinih strana autoriteta u stanja nadmetanja i nepomirljivog konflikta.

Druga struja autora, koja je često povezana s pravnom i političkom praksom, suverenitet i dalje vidi kao ključnu premisu ustavnih, međunarodnih i nadnacionalnih sistema, koja državnim i nedržavnim političkim zajednicama pruža važan organizacijski okvir i održava pojedine vrline koje su preduvjet za njihovo funkcioniranje.⁷

Kako bi premostili probleme koje sa sobom potencijalno donosi i potpuno odbacivanje suvereniteta, i viđenje suvereniteta kao apsolutnog i jedinstvenog, neki autori zagovaraju novi pristup suverenitetu kao konceptu kojeg treba preoblikovati i prilagoditi novim uvjetima i izazovima. Ovakav pothvat moguć je unutar okvira ustavnog pluralizma, koji predstavlja stav da lokus ustavnog autoriteta više nisu samo države, nego i druge pretpostavljene strane na nadnacionalnoj razini, te da na odnos između državnih i nedržavnih aktera treba gledati kao na heterarhijski, a ne hijerarhijski.

U okviru ustavnog pluralizma neki autori nude različita imena i termine za opisivanje suvereniteta. Neil MacCormick predstavlja koncept postsuvereniteta primjeren stanju u kojem države nadilaze suverenost tako što priznaju koegzistiranje različitih pravnih poredaka koji se međusobno ne ugrožavaju.⁸

⁷ Ibid; str. 162.

⁸ Ibid; str. 163.

Neil Walker koristi termin kasni suverenitet pri čemu suverenitet vidi kao koncept u trajnom optjecaju razvijen u dvije faze: prva faza odnosi se na vestfalski suverenitet koji je podrazumijevao ustavne i međunarodne pravne okvire unutar kojih je jedini nositelj autoriteta bila država, a danas smo dosegli, ili smo barem u procesu tranzicije prema drugoj ili postvestfalskoj fazi koja je nastala pod pritiscima globalizacije, višedimenzionalnosti i ustavnog pluralizma i u kojoj je suverenitet kontinuiran, nepovratan, ima transformacijski potencijal te je u određenoj mjeri istovremeno zajednički i podijeljen između države i drugih nedržavnih strana.

Samantha Besson svoj doprinos konceptu suvereniteta daje idejom kooperativnog suvereniteta koji se razvija u pluralističkim uvjetima u kojima suvereni autoritet, bilo zbog preklapanja teritorija ili zbog toga što se odnose na istu pravnu i političku zajednicu, mora surađivati s drugim suverenim političkim ili pravnim entitetima kako bi se osigurala zaštita zajedničkih vrijednosti i principa.⁹

2.3. Samoodređenje i prikazivanje suvereniteta

Pravo nacije na samoodređenje, koje je proglasila buržoazija, potvrdila je rezoluciju Londonskog kongresa iz 1896. godine, nakon Wilsonovog programa, ili Versailleskog programa (1919.) u sadržaju Povelje Povelje 1941. Znanstvena i osobito politička javnost je do danas najviše pazila na pitanja prava ljudi na samoodređenje, kao materijalno ljudsko pravo, kada je to potrebno da se to pravo koristi od strane nekih od etničkih zajednica. Na temelju brojnih slučajeva ove pretjerane upotrebe, postoje mnogi razlozi istražujući i valorizirajući učinci takvog političkog čina. Praksa pokazuje da je većina naroda ili zajednica koji su sanjali neovisnost i suverenost za sebe, postigla samo drugi status u državi.¹⁰

⁹ Ibid; str. 163.

¹⁰ Veljković, B., Colarič Jaskše, M., Vojinović, B.; Samoopredjeljenje naroda i suverenost država; Fakultet za turizam, Univerza v Mariboru; Svarog br. 9.; 2014.; str. 12.

S aspekta razvoja građanskih demokracija samoodređenje, u umu pojedinih naroda iz državnih zajednica je proces koji je u suprotnosti s osnovnom idejom građanske države, odnosno državom građana, dakle, u novim okolnostima pravo ljudi da samoodređenje i odcjepljenje više nemaju isti značaj kao što je posjedovao u prošlosti, što najbolje pokazuju rezultati referenduma o odcjepljenju Škotske iz Velike Britanije. Zato filozofija i vizija škotskog društva podržava rađanje alternativa i novi politički jezik, koji obično zagovara princip samoodređenja naroda i ne opterećuje ga isključivo i apsolutno, sa suverenitetom ili secesijom. U tom smislu funkcionira uspostava novih odnosa među ravnopravnim građanima.

Nije teško vidjeti to u političkoj praksi, kada su pitanju samodefinirane nacije, postoji jaz između de jure suverenosti, koji međunarodni sustav dopušta takvim zemljama i de facto mogućnosti za služenje vlastitom da djeluju kao odgovorni članovi međunarodne zajednice. Drugim riječima, većina tih novih država ne treba specifične težine i kritične mase koje mogu značajno utjecati na odnose u međunarodnoj politici, kako bi građani imali neku vrstu prepoznatljive koristi odnosno koristi od novog statusa. Drugi aspekt je posljedica odcjepljenja koja se najbolje vidi u usponu ili padu u kvaliteti života građana tih zemalja. Nema sumnje da su sve zajednice, to jest narodi koji su odlučili iskoristiti ovo pravo, zasigurno vjerovali da će s njom biti bolje živjeti. Gospodarsko zadovoljstvo je osnovna pretpostavka funkcionalne države koja je sposobna zadovoljiti potrebe svojih građana na unutarnjem planu i biti vjerodostojan partner u osiguranju mira na međunarodnom planu jer međunarodna zajednica je moguća toliko koliko je čine suverene države što znači da država ima vlastiti legitimitet na unutarnjem i vanjskom planu koji dobiva izvršavanjem ključnih funkcija u fokusiranom i planiranom načinu. Da bi država bila potpuno suverena i neovisna, mora biti u stanju stvarati dobit na način na koji joj ne treba pomoć sa strana i gdje je ona samodovoljna.¹¹

¹¹ Ibid; str. 12.

2.4. Teritorijalna suverenost države

Državni teritorij, tj. državno područje, bitan je kriterij za procjenu nastanka neke države i bitan element njezina postojanja. Ne može biti države bez teritorija i bez stanovništva podvrgnutih organiziranoj političkoj vlasti koja tu državu čine suverenom. Inače, državni teritorij ne mora biti velik. On po opsegu može biti vrlo malen, kao što je to slučaj s Državom Vatikanskoga Grada, Kneževinom Monako, Republikom San Marino, Kneževinom Lihtenštajn ili otočnom državom Nauru u jugozapadnom Pacifiku.

Državno područje obuhvaća kopnene prostore koji se nalaze u državnim granicama, uključujući rijeke i jezera te otoke. Područje obalne države obuhvaća i njezine unutrašnje morske vode, arhipelaške vode tzv. oceanskih arhipelaških država te njezino teritorijalno more. Državno područje nije dvodimenzionalni prostor i ne obuhvaća samo površinu kopna i mora. Ono obuhvaća i podzemlje, uključujući podzemlje morskoga dna i zračni prostor iznad cjelokupnoga kopnenog i morskoga područja države.¹²

Suverenost države ne očituje se sasvim jednako na njezinu kopnenom, morskom i u zračnom prostoru. Geografski položaj država veoma je raznolik. Sve se države najprije mogu grubo podijeliti na one obalne i neobalne (bez morske obale). Ali i neobalne države imaju pravo pristupa moru preko luka susjednih država. Njihovi su brodovi na otvorenom moru, ali i u stranim lukama, izjednačeni sa svim drugim brodovima. Neke obalne države sastoje se isključivo od otočja i arhipelaga. To su, među ostalima, Ujedinjeno Kraljevstvo, Irska, Japan, Novi Zeland i brojne druge, uz tzv. oceanske arhipelaške države, od kojih su najznačajnije Indonezija i Filipini. Neke obalne države imaju otočne arhipelage u produžetku svoga kopnenoga teritorija poput Hrvatske ili Grčke ili veoma udaljena otočja poput Havaja ili otočja Galapagos na Pacifiku, koje pripada Ekvadoru. Neke su neobalne države potpuno okružene područjem samo jedne susjedne države i čine „enklavu“ u njezinu području. To su Država Vatikanskoga Grada, San Marino i Lesoto.¹³

¹² Degan, V. Đ.; Međunarodno pravo; Školska knjiga; Zagreb, 2011.; str. 545

¹³ Ibid.; str. 546.

Ali ni samo kopneno područje svake od država ne čini cjelinu. Savezna država Aljaska odvojena je od ostatka Sjedinjenih Američkih Država područjem Kanade. Kalinjingradska oblast odvojena je od ostatka Ruske Federacije područjem Latvije, Litve i Bjelorusije. I južni dio Hrvatske odvojen je od njezina ostatka Neumom, koji čini izlaz Bosne i Hercegovine na more. Nekoč je i Istočni Pakistan bio odvojen od Zapadnoga Pakistana prostorom Indijske unije, sve dok u 1971. nije proglasio neovisnost pod imenom Bangladeš. Nekoč su bili brojniji primjeri država koje su imale male dijelove svoga područja potpuno okružene područjem susjedne države (enklave). U svim gornjim slučajevima odnosne države moraju urediti pitanja prolaska i ostala pitanja susjedstva.¹⁴

Osim prostora otvorenoga mora i Međunarodne zone morskoga dna i podzemlja, gotovo svi ostali prostori na našem planetu podijeljeni su na područja suverernih država. Uz to, u svojim prostorima vanjskoga morskog pojasa te epikontinentalnoga i gospodarskog pojasa obalna država ima neka prava nadzora, suverena prava i jurisdikciju, ali ne uživa potpunu suverenost. Za razliku od unutrašnjih voda i teritorijalnog mora, to nisu dijelovi područja odnosnih obalnih država. U prošlosti je bilo iznimaka kada su na nekome području vlast vršile dvije države (koimperij ili kondominij).

Državno je područje prostor na kojemu država vrši svoju vrhovnu vlast i do čijih granica ta vlast dopire. Ono je objekt međunarodnoga prava jer svaka država prema tome pravu uživa tzv. teritorijalnu suverenost. Pod teritorijalnom suverenosti države može se smatrati skup nadležnosti koje ona uz pomoć svojih organa vrši na svome državnom području.

Uz znatne rezerve i uz brojne izuzetke može se, dakle, zaključiti da svaka država uživa na svome državnom području sveobuhvatnost i isključivost svoje vlasti. Ali su punoća i isključivost te vlasti ograničene nekim pravilima općega međunarodnoga prava. Temeljno je pravilo da tu vlast ni jedna država ne smije na svojem području vršiti na štetu punoće i isključivosti vlasti koju bilo koja druga država uživa na svome državnom području.¹⁵

Uz to, države se i putem ugovora mogu odreći uživanja nekih od njihovih prava glede njihova državnoga područja ili ih ograničiti.

Premda se one isprepleću, pokušat ćemo napose izložiti značajke punoće te potom značajke isključivosti državne vlasti.¹⁶

¹⁴ Ibid.; str. 546.

¹⁵ Ibid.; str. 547.

¹⁶ Ibid.; str. 548.

Najprije o punoći vlasti koju država uživa u okviru svoje teritorijalne suverenosti. Na svome području država vrši sve funkcije državne vlasti. Na njemu se primjenjuje njezin ustavni poredak sa svim njegovim naknadnim izmjenama. Za to područje država donosi zakone i druge propise, organizira svoju upravu, sudbenu i lokalnu vlast. I premda je ta državna vlast diskrecijska, ona nije arbitrarna i ne smije se zloupotrebjavati. Država, dakle, smije slobodno donositi svoje zakone, ali time ne smije škoditi međunarodnoj zajednici, a naročito ne pravima susjednih država.¹⁷

Država ima pod svojom sudbenošću sve fizičke i pravne osobe koje se nalaze i djeluju na njezinu području. To se odnosi na njezine državljane, na osobe bez državljanstva i, uz neke iznimke, na strance. Dakle, sve osobe i stvari koje se nalaze ili koje uđu na područje neke države, ipso facto se podvrgavaju njezinoj suverenosti. Na području neke države ni jedna druga država ne može obnašati svoju vlast. Ali opće međunarodno pravo ograničuje državu u vršenju njezine isključive vlasti na njezinu području glede osoba koje po tome pravu uživaju privilegije i imunitete, poput stranih državnih glavara i diplomatskih agenata. Neka slična ograničenja ili izuzeci mogu se predvidjeti i ugovorom.

Uz teritorijalnu, država vrši i tzv. personalnu suverenost, ali samo nad svojim državljanima kada se nalaze u drugoj državi. Tu svoju personalnu suverenost nad svojim građanima ona smije vršiti bez štete po teritorijalnu suverenost bilo koje druge države. Personalna suverenost tu, dakle, uzmiče pred teritorijalnom.

Na svojem području država vrši vlast uz isključenje vlasti svake druge države. Kako smo upravo naveli, ni jedna druga država ne smije na državnom području koje nije njezino vršiti čine prisile prema osobama ili stvarima, pa čak kada su u pitanju njezini vlastiti državljani. To je i posljedica načela suverene jednakosti svih država.¹⁸ Načelo isključive teritorijalne suverenosti daje pravo svakoj državi da se suprotstavi djelatnostima drugih država na njezinu području.¹⁹

¹⁷ Ibid.; str. 548.

¹⁸ Ibid.; str. 549.

¹⁹ Ibid.; str. 550.

Temeljem ugovora o vojnom savezu neka država može iz svoje sudbenosti isključiti pripadnike stranih oružanih snaga koje su stacionirane na njezinu području uz njezino odobrenje. I oružane snage Ujedinjenih nacija za održanje mira upućuju se i stacioniraju temeljem dvostranoga ugovora države domaćina i svjetske organizacije. Kaznenu sudbenost nad njihovim pripadnicima u načelu vrši država koja je tamo uputila svoj kontingent. Napokon, od načela isključivosti teritorijalne suverenosti države može se odstupiti i nekom rezolucijom Vijeća sigurnosti UN-a, ako je usvojena temeljem Glave VII. Povelje.²⁰

2.5. Pravo na neovisnost (suverenitet) i međunarodno pravo

Kada se pojavi nova država, tada države koje postoje uspostavljaju odnose sa tom novonastalom državom, dok je dugotrajna praksa izgradila za takve slučajeve postupak priznavanja novonastale države.

Institut za međunarodno pravo donio je 1936. godine rezoluciju sa dva temeljna načela za priznanja novih država i vlada, pa tako nezavisnost i jednakost država zahtijevaju da se poštuje pravo svake nacije da slobodno stvori i mijenja svoje institucije i da treba osigurati kontinuitet države uz sve promjene koje bi ih mogle zadesiti.

Dakle, priznanje nove države slobodan je akt kojim jedna država ili više njih, konstatira postojanje te države i smatraju je članicom međunarodne zajednice. Međutim ne postoji obveza priznavanja države, a kada bi ta obveza postojala, onda države ne bi dale priznanje ili bi kasnile s tim, protupravno bi kršile međunarodno pravo, odnosno počinile bi međunarodni prekršaj. Tako je priznanje diskreciono pravo svake države pa bi uskraćivanje i otezanje bilo neprijaznost, a ne povreda prava.

Priznanje države i vlade često se politizira, odnosno priznanje se, daje ili uskraćuje prema stavu vlade prema novoj državi ili vladi. Tako se politikom uvjetovano priznanje ili nepriznanje može pozivati na neko pravilo međunarodnog prava ili drukčijim tumačenjem tog pravila. Razlikujemo:

1. priznanje de jure stalno i potpuno,
2. defacto privremeno ili ograničeno na neke odnose.²¹

²⁰ Ibid.; str. 550.

²¹ Andrassy, J., Bakotić, B., Vukas, B.; Međunarodno pravo 1; Zagreb; 1995.; str. 76.

Priznanje de jure je neopozivo, ne može se opozvati ni onda ako priznata država ne izvrši neku obvezu koju je preuzela prilikom priznanja. Priznanje se može izvršiti izrijekom ili šutke. Izrijekom se to čini više ili manje u svečanom obliku ugovorom ili svečanije kolektivnim aktom na nekoj međunarodnoj konferenciji. Uspostava diplomatskih odnosa ima značenje prešutnog priznanja, ako prethodno priznanje nije izričito dano. Jedna skupina pisaca mišljenja je da je tek sa priznanjem država postala članom međunarodne zajednice i subjektom međunarodnog prava. Dok druga skupina pisaca smatra da se priznanjem samo konstatira pravni učinak novog pravnog subjekta međunarodnog prava. Pa tako prevladava mišljenje da priznanje ima deklarativni učinak, nova država postoji bez obzira na priznanje. Pojedine države ili skupina država mogu utvrditi vlastite uvjete za priznanje neke države. Tako su npr. zemlje Europske zajednice 1991. godine usvojile uvjete za priznanje novonastalih država da:

1. poštuju načela Povelje UN, obveze završnog akta iz Helsinkija i Pariške povelje,
2. poštuju prava etničkih i nacionalnih skupina i manjina,
3. poštuju nepovredivost svih granica koje se mogu mijenjati samo mirnim putem,
4. prihvaća sve obveze o razoružanju i neširenju nuklearnog oružja, o sigurnosti i stabilnosti,
5. se obvežu da sporazumom rješavaju sva pitanja sukcesije država i regionalne sporove..
6. A isto tako države Članice Europske zajednice, neće priznati države koje su rezultat agresije.

Priznanje ima važne pravne posljedice:

- brojni zakoni i drugi akti priznate države imaju pravni učinak u državi koja je prizna,
- priznata država ima pravo na imunitet od sudbenosti pred sudovima države koja ju je priznala,
- s priznatom državom se mogu sklapati međunarodni ugovori i razmjenjivati diplomatski predstavnici.²²

²² Ibid.; str. 76.

Kada u nekoj državi dođe do promjene vlade, a ta promjena se dogodila na način koji nije u skladu sa ustavnim poretkom države, npr. državnim udarom ili revolucijom, tada dolazi do pitanja da li je ta vlada ovlaštena da predstavlja svoju državu, te se tom prilikom nastavlja neizvjesnost da li će dotadašnja vlada nastaviti borbu protiv nove vlasti ili će negdje iz inozemstva djelovati. Druge države nisu dužne produljiti odnose sa novom vladom. Ako u nekoj državi dođe do smjene vlade na način koji je propisan ustavom, npr. kao rezultat promjene putem demokratskih izbora, tada nova vlast zastupa državu u međunarodnim odnosima. Stari je običaj da druge države s posebnim aktom priznaju vladu s kojom nastavljaju diplomatske odnose, dok vlada vlastitim aktima preuzima obveze prema novoj vladi i državi koju zastupa.

Priznanje nove vlade kao i kod primanja nove države slobodan je izbor svake države za koji ne postoji obveza. S obzirom da danas vlada načelo slobode svakog naroda da stvori vladu koju želi, pa bi svako neprimanje takve vlade značilo miješanje u unutarnju politiku države. Priznanje novoj vladi daje se ako je sposobna i voljna ispunjavati sve svoje dužnosti po pravilima međunarodnog prava.

Kao i kod države, primanje vlade može biti: *de jure*, potpuno i konačno i djeluje retroaktivno i *de facto* privremeno kada se nova vlada nije ustalila ili nema potpunu kontrolu nad svojim područjem ili se sumnja da nije u stanju preuzeti svoje obveze.²³

²³ Ibid.; str. 77.

3. NORME MEĐUNARODNOG PRAVA O SAMOOPEDJELJENJU

Sve gore navedeno ukazuje na razmišljanje o tome, potrebno je pregledati i preoblikovati postojeće međunarodne norme, koji upravljaju ovim pravom. Također možemo pojasniti tu potrebu iz dikcije postojećih izjava, rezolucija, sporazuma i drugih formalnih oblika međunarodnog prava. U nastavku pogledajmo kratko, kako je to točno raspoređeno u navedenim dokumentima.²⁴

3.1. Deklaracija o načelima međunarodnog prava o prijateljstvu odnosa i suradnje država

U Deklaraciji o načelima međunarodnog prava o prijateljstvu odnosa i suradnje država, sukladno Povelji UN-a, 1970. godine navodi:

„Ništa u prethodnim stavcima neće se tumačiti kao da dopušta sve radnje koje bi trebale uništiti ili potpuno ili djelomično ugroziti teritorijalni integritet i političku neovisnost suverenih i neovisnih država“.

Pravo na samoodređenje naroda ostarivo je samo s gledišta međunarodnog prava kada nije neusklađeno s načelom teritorijalne cjelovitosti države. Ovo stanje, koje štiti međunarodni poredak, čini ovu izjavu posebnim dokumentom za razumijevanje međunarodnih odnosa.²⁵

Ponavlja se i naglašava u drugima značajnim međunarodnim dokumentima, kao što je Završni akt Konferencije o europskoj sigurnosti i suradnji (KESS) iz 1975. U tom smislu, svaki pojedini čin stvaranja stanja na teritoriju već postojeće i međunarodno priznate države secesije, i kao takav, ima malo uporišta u međunarodnom pravu.²⁶

²⁴ Loc. Cit.; Veljković, B., Colarič Jaskše, M., Vojinović, B.; Samoopedjeljenje naroda i suverenost država; str. 13.

²⁵ Ibid.; str. 13.

²⁶ Ibid.; str. 13.

3.2. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, koji je bio usvojen 1966. godine zajedno s Međunarodnim sporazumom o ekonomskim, socijalnih i kulturnim pravima, među ostalim naglašava potrebu osiguravanja zaštite manjinskih prava. Međutim, ovaj pravni akt govori o nacionalnim manjinama, a ne narodima, i kada razgovaraju o manjinama, on govori o svom pravu na samoodređenje, što znači pravo na očuvanje identiteta u okruženju koje nije domaće. Naravno, prava manjina su obveza domicilne države. Tako npr. 27. član tog pakta kaže da u državama, u kojima žive etničke, vjerske ili jezičke manjine, pripadnicima tih manjina neće biti određeno pravo da u zajednici sa drugim članovima razvijaju svoju kulturu, da ispovjedaju svoju vjeru i upotrebljavaju svoj jezik.

Taj isti član Ugovorne stranke neće biti vezan samo za zabranu diskriminacije, već ima obvezu da usvoji pozitivne mjere za zaštitu manjina. Tako ovaj dokument regulira pitanje položaja nacionalnih manjina, ali ne i ljudi. To bi trebalo imati na umu u analizi: položaj ljudi u procesu samoodređenja.

Nakon Drugog svjetskog rata pravo na samoopredjeljenje postaje pozitivno međunarodno pravo, istaknuto u mnogim međunarodnim dokumentima no urednici tih dokumenata nisu dopustili da naglašavaju rezerve koje ukazuju na to da je prvenstvo uvijek imalo državno jedinstvo. Tako Deklaracija o davanju neovisnosti narodima i kolonijalnim vladama iz 1960. godine navodi:

„Svaki pokušaj djelomičnog ili potpunog uništavanja nacionalnog jedinstva i teritorijalnog integriteta nekih zemlja je nespojiva sa ciljevima i načelima UN-a .“²⁷

²⁷ Ibid.; str. 14.

3.3. Završni akt Europske konferencije o sigurnosti i suradnji iz 1975. godine

Završni akt Europske konferencije o sigurnosti i suradnji iz 1975. godine posebno ističe teritorijalni integritet međunarodno priznate države, kao preduvjete trajnog mira i sigurnosti. U prvom stavku, stoga je navedeno:

„Države članice će poštovati teritorijalni integritet svake države članice“

„Države članice će se pridržavati pravila koja nisu u skladu s ciljevima i načelima Povelje Ujedinjenih naroda, protiv teritorijalnog integriteta, političke neovisnosti ili jedinstva država članica, i, prvo, protiv bilo kakve prijetnje ili uporabe sile.“

Iz pažljivog čitanja Helsinške Povelje, može se zaključiti da su novinari i političari s pravom zaključili, kako je ovaj Akt, dokument konačnosti i nepromjenjivosti međunarodno priznate granice suverenih država. Naravno, to ne funkcionira, ako se suverene države međusobno slažu drugačije.

Dakle, stručna i znanstvena javnost imaju pred sobom problem, prije svega političke, a onda pravne prirode. Politika, kao praktična filozofija koja se uvijek iznova pita o društvenoj suštini zajednice ili svoje društvene moći i njegove uporabe kako bi se postigli²⁸ određeni ciljevi, prije svega, stvaranje najbolje zajednice na razini države, međutim, u uvjetima globalizacije ona postaje ne samo povijesni bezvremenski i sveobuhvatan, već sveprisutniji proces i fenomen.

Potrebna pretpostavka konstituiranja prvih elemenata zajednice u obliku koncepcije globalnog federalizama je također pravo, kao način normativnog dizajna političkih odluka i sporazuma. Nije teško primijetiti da je zakon konačno pronađeno sredstvo koje omogućuje društvu da na najbolji način ostvaruje privatne i javne političke interese. To znači da je zakon zapravo nastavak politike, tj. stvaranje formalnih i neformalnih načina stvaranja i provođenja politike. Drugim riječima pravo je u stvari politička volja definirana u svojoj društvenoj ulozi, zapravo politička volja određene grupe ili pojedinaca prenesenih u pravnu normu. Zakon slijedi politiku, ali isto tako u nekim društvenim situacijama može prethoditi politici.²⁹

²⁸ Ibid.; str. 14.

²⁹ Ibid.; str. 15.

Naime, sa svojom logističkom infrastrukturom pravo otvara mogućnosti za određivanje i provođenje legitimnih politika od privatnog i javnog značaja. U tom kontekstu, Eugen Ehrlich je vrlo uvjerljiv, te kaže:

„Pravni fenomen treba tražiti prije svega u svakodnevnom pravu izvan sudnica, zakonskih naredbi i doktrine kabineta. Tek iz istinskog živućeg zakona, pravna se pravila preseljuju u sudstvo ili tzv, norme odlučivanja u doktrinalnom ili pravnom zakonu“.

Ako postoji društveni život, onda sve akcije i svi odnosi u njemu su politika, zatim načelo *ius ex facto oritur*, potvrđuje da zakon nužno proizlazi iz politike koja čini njegovu materijalnu osnovu. Ukratko, to je u redu, iako mladi pravници u Europi to ne žele prihvatiti, sastavni dio politike, često je vrlo važan način za ostvarivanje politike. Dakle, pravo je uvijek politički angažirano i kako ne postoji tzv. neovisno ili objektivno pravo u istoj mjeri nema ni angažiranih pravila. Poznata latinska poslovice, *auctoritas, non veritas facit legem*, pokazuje da se nastala pravna pravila ne vežu za postojanje istine, već na volju vlasti koju razumijemo kao koncentriranu i legitimnu upotrebu političke moći zajednice. Političke odluke su uvijek, osim u rijetkim prilikama kada je moguće ispred pravnih, čak i kad je zakon stvoren. Radi se o tome, da političke odluke moraju biti normativne ili pravne, što je u suglasnosti sa političkom idejom o pravnoj državi i vladavini prava. Premještanjem u pravne norme, političke odluke nisu samo objavljene već uspostavljene.

Između interesa i njihove realizacije u reguliranim, slobodnim i demokratskim sredinama, stoji kao sustav dogovorenih ili propisanih normi o pravilnosti liječenja. Iz tog razloga, pravo, gledano u vezi s politikom je normativna artikulacija demokratski postignutog društvenog pristanka o sredstvima i načinima određivanja i ostvarivanja političkih ciljeva. Dakle, u pravu ne postoji ništa a da prije toga na neki način nije bilo u političkoj sferi.³⁰

³⁰ Ibid.; str. 15.

Zaključak je da zakon određuje i objašnjava kako djelujemo, što činimo u određenim okolnostima i odnosima, međutim, ono što ne objašnjava je pitanje, kako i zašto se te okolnosti pojavljuju. Sigurno, to je uvijek nova konstelacija političke moći u društvu i njezina upotreba u artikulaciji i ostvarivanje političkih interesa, što donosi promjene u društvu i širem okruženju. Ono što je važno za ovo istraživanje treba imati na umu da je to pravo za ljude, a ne za državu i da, što samo ovisi o državi, i nije u pravom smislu riječi.

Za odgovore na problem sukoba vrijednosti kao što je teritorijalni integritet međunarodno priznatih država na jednom i kolektivnom čovjeku važno je pravo ljudi na samoodređenje i odcjepljenje s druge strane pitanje razumijevanja pojma suvereniteta. Naime, dogmatsko razumijevanje pojma suverenosti, koji država pridaje i daje svoju vlastitu apsolutnu moć teritorija i stanovništva koje tamo živi, opovrgava univerzalnost zakona i dalje na taj način također poriče međunarodno pravo koje u takvom svijetu nije potrebno, niti se može pojaviti, jer je status anarhije apsolutno suverena država, nepripremljena za međusobnu suradnju. To je samo odnos između državnog i međunarodnog prava gdje nalazimo suverenitet. Suverenost je zapravo ključna veza između države i međunarodnog prava. Pravni poredak je u sušini univerzalan.

Nitko ne sumnja da su ljudska prava i njihovo poštovanje bitna mjera pravilnosti, legitimnosti ili pravde pravnog poretka određene zemlje, pa na taj način u definiciju države koju dodamo kao bitni element ljudskih prava. Ako prihvatimo ljudska prava kao skladne vrijednosti postavljene na prvo mjesto, onda su država, suverenost i međunarodno pravo apsolutno neupitni, ali, ako sumnjamo na ljudska prava i na prvo mjesto postavimo državu, zajednicu ili stranku, a pojedinca podredimo takvim vrijednostima, a potom se javlja razlog koji zahtijeva poništavanje načela neintervencije i pod određenim uvjetima dopušta pravo kršenja načela suvereniteta država. Iz bliske povijest poznati su razlozi za sprečavanje humanitarnih katastrofa i zločina genocida koji omogućuje intervencije u kojem je isključena nezakonitost u procesu kršenja suverenosti pojedinih država. Dakle, radi se o pretjerivanju načela iz Deklaracije o neintervenciji koja označava da niti jedna država ili zajednica država nema pravo intervenirati, izravno ili neizravno, iz bilo kojeg razloga, u unutarnje ili vanjske poslove bilo koje zemlje. Svaka takva intervencija po toj deklaraciji znači kršenje međunarodnog prava.³¹

³¹ Ibid.; str. 16.

4. PITANJE BASKIJSKE NEOVISNOSTI

Baskijska zemlja podijeljena je na sedam pokrajina, od kojih se četiri nalazi u Španjolskoj – Araba, Bizkaia, Gipuzkoa i Navarra, a tri u Francuskoj – Lapurdi, Behenafarroa, Zuberoa. Postoji veliki demografski i geografski nesrazmjer između španjolskog i francuskog dijela Baskije jer je preko 2/3 teritorija i 2.3 milijuna ljudi (9/12 ukupne baskijske populacije) na španjolskoj strani granice. Baski čine otprilike 7% trenutne populacije Španjolske, dok 200.000 stanovnika francuske Baskije tvori samo 4/10 tj. 1% cjelokupne francuske populacije. Dok je španjolski dio jedan od industrijski razvijenijih u državi, regija francuske Baskije jedna je od ekonomski najdepresivnijih regija u cijeloj Francuskoj. Svaka od njih ima i baskijsko i francusko ime, iako riječ baskijsko ne postoji u njihovom jeziku euskeri. Oni se poistovjećuju samo jednom riječju: Euskaldun (Euskaldin), odnosno onaj tko govori euskerski (baskijski), a Baskija je, prema njima, Euskal Herria.

Njihov je jezik ono što ih određuje: ima određenu enigmu oko sebe, neodređenoga porijekla koje se pokušava dokučiti preko pet stoljeća. Na glasu su kao tajanstveni narod Europe, a od naroda koji ih okružuju razlikuju se ne samo izgledom, već i krvnom grupom – od svih Europljana imaju najviši postotak krvne grupe 0, te najvišu stopu RH negativnog faktora u cijelome svijetu.

U čitavoj baskijskoj povijesti, postojalo je samo jedno kraljevstvo koje je bilo njihovo i koje je trajalo do 1512. godine – Kraljevstvo Navarra. Bili su branitelji kršćanstva i pomogli su, paradoksalno, u stvaranju zemlje koja će kasnije postati njihov najveći problem i osporavatelj prava na državu – Španjolske. Španjolska je nastala iz nestabilnog saveza nezavisnih kraljevina kao kršćanska opozicija tadašnjoj muslimanskoj prijetnji. Niti su katolički kraljevi (1469.-1516.) niti njihovi nasljednici, Hasburgovci (1516.-1700.), nastojali primijeniti kraljevsku administraciju na Iberijskom poluotoku, čiji su dio Baskija, Navarra, Katalonija i Aragon. Tamo je na snazi bio poseban zakon – fueros i autonomne političke institucije. Ovaj politički aranžman dogovorio se Paktom Mondrquico koji je omogućio priznanje i autonomiju različitim pokrajinama pod kastilijskom Krunom.³²

³² www.fpzg.hr; posjećeno 4.3.2018.

Baskija i Katalonija, dvije španjolske regije koje su razvile najuvjerljivije nacionalne pokrete, imaju mnogo odlika koje ih razlikuju od ostalih. Uživale su bogatu agrikulturnu bazu, u direktnom su zemljopisnom dodiru sa Europom i razvile su snažan trgovački stalež. Također, i jedna i druga su iskusile industrijalizaciju u velikoj mjeri, koja je rezultirala stvaranjem političko-vojnog proletarijata. Iako uživaju ove sličnosti, baskijski i katalonski nacionalizam zapravo je potpuno različit.³³

³³ www.fpzg.hr; posjećeno 4.3.2018.

5. PRAVO KATALONIJE NA NEOVISNOST

Godina 2017. obilježila je događaje vezane za vanjsku politiku u Europi, regionalni referendum u Kataloniji, na kojem su građani u većini glasovali za suverenu i neovisnu Kataloniju. Mirni prosvjed Katalonaca protiv središnje vlasti u Madridu, koja je pokušala spriječiti provođenje ilegalnog referenduma, popraćen je teškim nasiljem španjolske policije. Posljedica toga je odluka španjolske vlade premijera Mariana Rajoya koja je obustavila autonomiju Katalonije i uvela centralno upravljanje prema članku 155. španjolskog ustava iz 1978. godine.

Španjolsku, na temelju toga Ustava, definira „nerazdvojivo jedinstvo“. Španjolski narod uživa status autonomne pokrajine s velikim ovlastima na mnogim područjima. Predstavnici tada već izgubljenih katalonskih regionalnih vlasti, 27. listopada 2017. godine jednostrano proglašavaju nezavisnost Katalonije. U prosincu 2017. godine, u dogovoru s središnjim tijelom u Madridu održani su regionalni izbori za Kataloniju, gdje su Katalonci glasali za očuvanje statusa autonomne pokrajine u Španjolskoj, ali su zbog korištenja D'Hontovog izbornog sustava većinu mjesta u regionalnom parlamentu osvojile stranke koje zagovaraju neovisnost. S obzirom na to da se bivši predsjednik katalonske vlade Puigdemont, kako on sam kaže, nalazi u „samoobranom azilu“ priča je dodatno zakomplicirana njegovim prijedlogom da je ipak mogao biti izabran za katalonskog premijera, koju će voditi kroz korištenje online platforme.³⁴

Španjolska vlada, kao i pravni savjetnici katalonskog parlamenta, vjeruju da će bilo kakva takva radnja bila ilegalna. Ako Katalonci ne uspiju formirati vladu do kraja siječnja 2018., centralno upravljanje iz Madrida prema članku 155. Ustava može nastaviti provedbu novih regionalnih izbora.

U slučaju Katalonije, mogli bismo razgovarati o definiranom teritoriju i stanovništvu koje, međutim još nije isključilo autonomiju, ali je sigurno nemoguće dokazati poštivanje kriterija vlastitih djelotvornih ovlasti na svom području, budući da to jasno provodi vlada Španjolske.³⁵

³⁴ Sancin, V.; Katalonija in mednarodno pravo; Časnik slušateljev juridične fakultete v Ljubljani; str. 1.; dostupno na: www.pamfil.si; posjećeno 4.3.2018.

³⁵ Ibid.; str. 2.

Također, do danas, nijedna zemlja još nije priznala Kataloniju. Iako velik broj priznanja može pozdraviti nedostatak ispunjenja svih uvjeta za državnost, to nikada ne može promijeniti potencijal nezakonitog odcjepljenja. S obzirom na neispunjavanje temeljnih pretpostavki i odsutnosti međunarodno priznanje, Katalonija nije država prema međunarodnom pravu.

Ključ za raspravu o Kataloniji jest činjenica da je pravo na samoopredjeljenje primarno odnosno, da ljudi imaju pravo sudjelovati u upravljanju i donošenju odluka u svojim kućnim poslovima. Može se raspravljati samo kada država daje građanima to pravo te mogućnost ostvarivanja prava na vanjsko samoodređenje, što uključuje i pravo na vlastitu političku u nekim ekstremnim slučajevima, barem prema nekima, pravo na secesiju.

Dakle, nositelji prava na vanjsko samoodređenje, pored naroda pod kolonijalnom vladavinom, i naroda pod stranom okupacijom i one čije se pravo na unutarnje samoodređenje grubo, sustavno i neodrživo krši.

Za bilo kakvu legalno legitimnu argumentaciju o legitimnosti autonomije Katalonije katalonski narod mora biti vjerodostojan da pokaže da je snažno potlačen u Španjolskoj, sa sustavnim i teškim kršenjem ljudskih prava, što ga čini sposobnim ostvariti pravo na vanjsko samoodređenje u ekstremni oblik, tj. pravo na izvanrednu secesiju.

Budući da su katalonci uživali veliku autonomiju od usvajanja španjolskog Ustava 1978. godine, s vlastitim institucijama i propisima, koji se mogu smatrati neometanom u kontekstu prava na samoopredjeljenje promicanje ne samo unutarnjeg nego i vanjskog aspekta samoodređenja, koje španjolske vlasti ne rade, bilo bi teško potvrditi uvjete za pozivanje na pravo na izvanredno odcjepljenje.

Ekonomski razlozi koji, ako je Katalonija neovisna, mogu biti povoljniji za nju, a međunarodno pravo nikako nije opravdano razlogom za interveniranje na teritorijalnom području integriteta država i očuvanje teritorijalnog statusa quo, koji ostaje temelj kamena modernosti međunarodnog prava, sukladno Povelji Ujedinjenih naroda.³⁶

³⁶ Ibid.; str. 2.

Ako se, dakle, gore navedena pravila primjenjuju u slučaju Katalonije, najmanje ostale moguće rute nisu korištene, iako postoji niz mehanizama, kako na razini UN-a, Vijeća Europe i EU, ako su se smatrali žrtvama ozbiljnih kršenja ljudskih prava, Katalonci nisu iscrpljeni. Isto tako, u Puigdemontovim razgovoru s Madridom, koji je neposredno prethodio proglašenju neovisnosti, nije bilo moguće otkriti prijedloge za veću autonomiju, već isključivo zahtjeve za autonomijom.³⁷

5.1. Jednostrano proglašenje neovisnosti

Zanimljivo pitanje u slučaju Katalonije može biti:

„Je li jednostrano izjavljivanje neovisnosti sa strane, sada bivše, katalonske vlasti u skladu s međunarodnim pravom?“

Ovo je pitanje namjerno semantički postavljeno na isti način kao i pitanje Opće skupštine UN-a dana 8. listopada 2008. godine, u rješenju 63/3, kojom je Međunarodni sud u Haagu podnio zahtjev za konzultacije mišljenje o Kosovu i bilo je:

„Je li jednostrano proglašenje neovisnosti od strane privremenih kosovskih samoupravnih institucija u skladu s međunarodnim pravom?“

Međunarodni sud pravde je donio Savjetodavno mišljenje o usklađenosti jednostrane deklaracije o neovisnosti Kosova s međunarodnim pravom od 19. od 22. srpnja 2010. godine. Savjetodavno mišljenje, u kojem je sud slijedio vrlo usku interpretaciju pitanja, odlučio je utvrditi i njegov značaj i opseg, iako na temelju svoje nadležnosti, može također utvrditi aspekte koji nisu izravno povezani s tim pitanjem što je bilo razočaranje za mnoge, budući da sud nije isključio pitanje je li Kosovo imalo međunarodno pravo na odcjepljenje od Srbije.

Sud je utvrdio je li prijava u suprotnosti s međunarodnim pravom, ali ne i da li je to proglašenje neovisnosti u skladu s međunarodnim pravom.

Sud je ocjenjivao samo usklađenost proglašenja neovisnosti Kosova s međunarodnim pravom, ali ne i njezine posljedice, odnosno postojanje Kosova kao zasebne države i njeno pravo na odricanje od Srbije.³⁸

³⁷ Ibid.; str. 4.

³⁸ Ibid.; str. 4.

Zaključio je da su izjave o neovisnosti prema općem međunarodnom pravu zabranjene. Samo na temelju ovog zaključka može se zaključiti da čak i jednostrana deklaracija neovisnosti Katalonije nije bila u nesuglasju s međunarodnim pravom, no ako se to dogodi³⁹ postavlja se pitanje jesu li osobe koje su proglasile neovisnost u vrijeme proglašenja bili legitimni predstavnici katalonskog naroda i činjenicu da je 31. listopada Ustavni sud Španjolske potpuno suspendirao proglašenje neovisnosti.

Za razliku od slučaja Kosova, gdje deklaracija neovisnosti nije bila samo pripremni čin kasnije mjere koje bi dovele do neovisnosti Kosova koja je započela 1999. godine, kada je Kosovo stavljeno pod upravu UN-a, tako da u trenutku proglašenja neovisnosti većina vladinih struktura već je uspostavljena tako da učinci deklaracije nisu u suprotnosti s međunarodnim pravom, no u slučaju Katalonije pravna je situacija potpuno drugačija.

Katalonja je do najave hitne situacije nakon provedbe referendum a i proglašenja neovisnosti, imala u skladu sa španjolskim ustavnim sustavom visok stupanj autonomije, što središnje tijelo u Madridu nije osporilo. Tako su institucije koje bi mogle preuzeti vlast u neovisnoj državi uglavnom uspostavljene, ali istodobno glatko funkcioniraju unutar Španjolske.

Institucije koje bi bile tako potpuno proizvoljne, bez dokazivanja prethodnih ozbiljnih kršenja ljudskih prava središnje vlasti, žele ostvariti suverenitet u Kataloniji, tako da oni ne mogu prouzročiti nikakav učinak valjanosti na snagu. Dakle, dok ne dobije drugačiji sporazum sa središnjim vlastima, što je uvijek dopušteno prema međunarodnom pravu, u sadašnjem slučaju, Katalonija ostaje sastavni dio Španjolske.⁴⁰

³⁹ Ibid.; str. 4.

⁴⁰ Ibid.; str. 5.

5.2. Članstvo u međunarodnim organizacijama

U raspravama o katalonskoj neovisnosti uočljivo je i pitanje članstva neovisne Katalonije u međunarodnim organizacijama, posebice u EU. Zagovornici neovisnosti smatraju da je nastavak članstva u EU naophodan, jer razumljivo je da Katalonija želi ekonomske koristi od članstva u EU i činjenica je da su negativne posljedice za ekonomiju Katalonije posljedica aktualnih događanja te se već osjećaju, ali pravo EU-a mora se poštovati.

Što se tiče članstva u EU, samo se država može prijaviti za članstvo, a ne i entitet u zemlji koja još ne ispunjava uvjete za vlastitu državnost. Tek tada formalni postupci su pravilno formulirani u suradnji s nadležnim institucijama EU. Konačna faza ovog procesa je zaključak međunarodnog ugovora između postojećih država članica EU i države moliteljice, koje moraju ratificirati sve zemlje EU. Službeno, cijeli proces pristupanja zahtijeva dijalog između svih članica EU i nove zemlje.⁴¹

Inače bi bilo moguće prekršiti nekoliko osnovnih načela međunarodnog prava, osobito načelo teritorijalnog integriteta država i načelo neometanja, što je i osnova EU-a, koja kao međunarodna organizacija ujedinjuje neovisne članove. To ne isključuje mogućnost neformalnih rasprava o uvjetima koji bi mogli biti postavljeni za pristupanje nove zemlje kada je nastala sporazumno, s iznimkom neformalnih obveza, nemaju međunarodnih pravnih učinaka u pogledu uvjeta i postupak koji se treba slijediti na temelju Ugovora o Europskoj uniji.

Također se smatra da članstvo zemlje u glavnim međunarodnim organizacijama, posebice onih polu zatvorenih ili zatvorenih tipova, gdje je članstvo podložno suglasnosti ili strogim uvjetima i/ili složenom procesu koji velika većina međunarodne zajednice ne prepoznaje, što se čini da je to slučaj Katalonije.

Unatoč činjenici da je priznanje iz perspektive međunarodnog zakona samo deklarativno i ne utječe na postojanje države, u praksi je međusobno priznanje države prethodnice i novoosnovane zemlje u velikoj mjeri neophodni preduvjet za bilo kakve ozbiljne izglede za uspješno sudjelovanje u međunarodnim organizacijama.⁴²

⁴¹ Ibid.; str. 5.

⁴² Ibid.; str. 6.

To se osobito odnosi na UN, EU, NATO, OECD i Vijeće Europe, koje ne poznaju automatsko nasljeđe članstva i čije su koristi također dostupne stanovnicima Katalonije, sve dok ostaje integralni dio Španjolske.⁴³

⁴³ Ibid.; str. 6.

6. ZAKLJUČAK

Suverenitet je jedan od kontroverznijih koncepata te ga je vrlo teško jednoznačno definirati. Generalno se može reći da suverenitet podrazumijeva postojanje apsolutne moći u određenom sustavu vladavine koju provodi osoba ili tijelo prepoznato kao kompetentno za donošenje odluka i njihovu provedbu te uključuje širok raspon raznih oblika moći, prava i obaveza, od prakticiranja prinude i jurisdikcije nad teritorijem i vlasničkih prava, preko zaštite subjekata od vanjskih utjecaja i slobode od vanjske kontrole do prava na predstavljanje zajednice i prava na prepoznatost od strane drugih suverena. Tvrdi se i da je pojam suvereniteta, koji je duboko ukorijenjen u koncepciju moderne države, blisko povezan s nekim manje prihvatljivim praksama sistema država poput legitimiranja nasilja, inzistiranja na monolitnom i isključivom poretku te dovođenju pojedinih strana autoriteta u stanja nadmetanja i nepomirljivog konflikta. Druga struja autora, koja je često povezana s pravnom i političkom praksom, suverenitet i dalje vidi kao ključnu premisu ustavnih, međunarodnih i nadnacionalnih sistema, koja državnim i nedržavnim političkim zajednicama pruža važan organizacijski okvir i održava pojedine vrline koje su preduvjet za njihovo funkcioniranje.

Kako bi premostili probleme koje sa sobom potencijalno donosi i potpuno odbacivanje suvereniteta, i viđenje suvereniteta kao apsolutnog i jedinstvenog, neki autori zagovaraju novi pristup suverenitetu kao konceptu kojeg treba preoblikovati i prilagoditi novim uvjetima i izazovima. Ovakav pothvat moguć je unutar okvira ustavnog pluralizma, koji predstavlja stav da lokus ustavnog autoriteta više nisu samo države, nego i druge pretpostavljene strane na nadnacionalnoj razini, te da na odnos između državnih i nedržavnih aktera treba gledati kao na heterarhijski, a ne hijerarhijski.

Godina 2017. obilježila je događaje vezane za vanjsku politiku u Europi, regionalni referendum u Kataloniji, na kojem su građani u većini glasovali za suverenu i neovisnu Kataloniju. Mirni prosvjed Katalonaca protiv središnje vlasti u Madridu, koja je pokušala spriječiti provođenje ilegalnog referenduma, popraćen je teškim nasiljem španjolske policije. Posljedica toga je odluka španjolske vlade premijera Mariana Rajoya koja je obustavila autonomiju Katalonije i uvela centralno upravljanje prema članku 155. španjolskog ustava iz 1978. godine.

U slučaju Katalonije, mogli bismo razgovarati o definiranom teritoriju i stanovništvu koje, međutim još nije isključilo autonomiju, ali je sigurno nemoguće dokazati poštivanje kriterija vlastitih djelotvornih ovlasti na svom području, budući da to jasno provodi vlada Španjolske. Također, do danas, nijedna zemlja još nije priznala Kataloniju. Iako velik broj priznanja može pozdraviti nedostatak ispunjenja svih uvjeta za državnost, to nikada ne može promijeniti potencijal nezakonita odcjepljenja od zakonodavstva. S obzirom na neispunjavanje temeljnih pretpostavki i odsutnosti međunarodnog priznanja, Katalonija nije država prema međunarodnom pravu.

Ključ za raspravu o Kataloniji jest činjenica da je pravo na samoopredjeljenje primarno odnosno, da ljudi imaju pravo sudjelovati u upravljanju i donošenju odluka u svojim kućnim poslovima. Može se raspravljati samo kada država daje građanima to pravo te mogućnost ostvarivanja prava na vanjsko samoodređenje, što uključuje i pravo na vlastitu političku u nekim ekstremnim slučajevima, barem prema nekima, pravo na secesiju.

POPIS LITERATURE

1. Andrassy, J., Bakotić, B., Vukas, B.; Međunarodno pravo 1; Zagreb; 1995.
2. Degan, V. Đ.; Međunarodno pravo; Školska knjiga; Zagreb; 2011.
3. Majstorović, A.; Između normativnog i empirijskog: nacionalna sigurnost i suverenitet; Polemos 19; 2016.
4. Sancin, V.; Katalonija in mednarodno pravo; Časnik slušateljev juridične fakultete v Ljubljani; str. 1.; dostupno na: www.pamfil.si; posjećeno 4.3.2018.
5. Veljković, B., Colarič Jaskše, M., Vojinović, B.; Samoopredjeljenje naroda i suverenost država; Fakultet za turizam, Univerza v Mariboru; Svarog br. 9.; 2014.
6. www.fpzg.hr; posjećeno 4.3.2018.

POPIS KRATICA

Kratika	Značenje
UN	Ujedinjeni narodi
VII.	sedmi
KESS	Konferencija o europskoj sigurnosti i suradnji
EU	Europska Unija
NATO	North Atlantic Treaty Organisation
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development